

Lauri Kettunen †

Tiistaina helmikuun 26. päivänä kantautui yllättäen kuuluviimme viesti, että professori Lauri Kettunen oli siirtynyt tuonilmaisiin. Yllättäen sikäli, että hän vielä äskettäin liikkui keskuudessamme virkeänä ja toimeliaana sekä tunki yhtä suurta viehtymystä kirjallisiin töihin kuin parhaassa miehuudessaan. Saatamme kuitenkin arvata, että juuri viimeiset päivät olivat olleet palavasydämissen heimoystävän ja määrätietoisen Suomen sillan rakentajan kestettäväksi erityisen riipaisuvia. Lauri Kettunen kuoli ollessaan paluumatkalla Ruotsista, jossa hän oli osallistunut Viron itsenäisyysjulistuksen 45. vuosipäivän johdosta järjestettyihin juhliin. Itsenäinen Viro, Eesti Vabariik, oli lähellä Lauri Kettusen sydäntä, hän tunki sen toiseksi kotimaakseen. Hän oli aktiivisesti osallistunut Viron itsenäisyystaisteluun ja kuulunut 1920-luvun alussa useita vuosia Tarton kansallisen yliopiston konsistoriin. Valoisat muistot menneisyydestä, huoli ja pel-

ko tulevaisuudesta nostattivat repivän ristiriitaisia ajatuksia ja tunnelmia.

Professori Lauri Kettusen täyttäessä 60 vuotta 10. päivänä syyskuuta 1945 oli hänelle omistetussa Virittäjän juhlanumerossa laaja arviointi hänen jo siihen mennessä mittavasta elämäntyöstään. Samassa tilaisuudessa, jossa juhla-kirja ojennettiin Lauri Kettuselle, hänet kutsuttiin Kotikielen Seuran kunniajäseneksi. Hän oli tuolloin seuran esimiehenä, mitä tehtävää hän oli hoitanut jo aikaisemminkin (1925—1930). Palauttamatta enemmälti mieleen prof. Kettusen toimintaa tutkijana ja yliopiston opettajana otan puheeksi vain eräitä näkymiä vuoden 1945 jälkeiseltä tutkijantaipaleelta.

Tutkijana Lauri Kettunen oli väsymätön taistelija elämänsä loppuun saakka. Hän ei koskaan arkaillut esittää omia kannanottojaan, vaikka ne eräissä suomen äännehistorian keskeisissä kysymyksissä poikkesivatkin suuresti hänen aika-

laistensa käsityksistä. Toisaalta hän puolesti erittäin sitkeästi omia mielipiteitään, silloinkin kun ne alkoivat jo näyttää kestävämmiltä. Nämä kaksi puolta ovat selvästi näkyvissä v. 1947 ilmestyneessä teoksessa »Hauptzüge der livischen Laut- und Formengeschichte». Sen runkona on Kettusen liivin kielen sanakirjaan sisältyvä »Grammatische Einleitung» (1938), mutta tähän on oksastettu runsaasti kritiikkiä ja polemiikkia Lauri Postia ja osittain myös E. N. Setälää vastaan, mihin oli antanut lähimmän aiheen v. 1942 ilmestynyt Postin väitöskirja »Grundzüge der livischen Lautgeschichte». Ensimmäiset huomautuksensa, alun toistakymmentä sivua, oli Kettunen esittänyt Virittäjässä jo v. 1942.

Aikajärjestyksessä seuraava teos itämerensuomalaisen kielentutkimuksen alalla on v. 1955 ilmestynyt »Etymologische Untersuchung über estnische Ortsnamen» (Suomalaisen Tiedeakatemian toimituksia B-sarja 90,1; 437 sivua). Teoksen runkona on tunnetun virolaisen M. J. Eisenin keräyttämä nimikokoelma, jonka Kettunen oli saanut jäljentääkseen toimiessaan professorina Tarton yliopistossa. Paikannimet on tutkimuksessa ryhmitetty johtimien tai niihin rinnastettavien morfeemien mukaan. Kun tehtävä on asetettu tällä tavoin, on helppo nähdä, mitä johtimia virolaisissa paikannimissä esiintyy ja kuinka yleisiä ne ovat. Saatamme esimerkiksi todeta, että virolle luonteenomaisten *vere*-loppuisten nimien esittely ja selvittely on vaatinut tilaa yli 50 sivua. Kettunen näet pyrki, koska kyseessä on etymologinen tutkimus, mahdollisuutta myöten aina selvittämään, mitä alkupe-
rää nimet ovat. Viron paikannimistön kuluneisuuden vuoksi on useasti tyydyttävä eksaktisen selityksen asemesta valintaan eri vaihtoehtojen välillä. Vaikka tekijän antamia selityksiä vastaan voita-
neenkin tehdä aiheellisia huomautuksia, teos on uranaukaisijoita virolaisen nimistö-
töntutkimuksen alalla ja se on tarjoa-

mansa vertailuaineiston ansiosta suuriarvoinen myös muulle ims. paikannimiin kohdistuvalle tutkimukselle.

Itämerensuomalaiset kielet, ensi sijassa viro, ovat lähtökohtana seuraavassakin, eräiden sijamuotojemme alkuperää pohtivassa tutkimuksessa »Die Herkunft des Terminativs, Genitivs, Instruktivs und Komitativs» (STAT B-sarja 98,2; 49 sivua). Siinä tekijä koettaa osoittaa, että niiden sijamuotojen, jotka mainitaan kirjan nimessä, lähtökohtana (»Grundkasus») on ollut *na*-loppuinen lokatiivi. Teos vaikuttaa jossain määrin viimeistelemättömältä, mm. siitä syystä että tekstiin on tehty olennaisia lisäyksiä vielä painatusvaiheessa, eikä sen lopputuloskaan ole vakuuttava.

Kettusen viimeinen tutkimus ims. kielten äänneopin alalta on v. 1960 ilmestynyt »Suomen lähisukukielten luonteenomaiset piirteet» (Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia 119; 237 sivua). Tekijä liikkuu siinä jälleen alalla, jonka hän hyvin tunsikin; olihan Kettunen jo ennestään käsitellyt systemaattisesti muiden ims. kielten paitsi karjala-
aunuksen äännehistoriaa. Kirja onkin enimmäkseen vanhan kertausta; suomalaisen asianharrastajan kannalta on mielenkiintoisin liiviä käsittelevä jakso (75 s.), koska suomenkielistä esitystä tästä kielestä ei entuudestaan ole. Ottaen huomioon että ims. kielistä oli jo painettuina saatavissa äännehistorialliset monografiat, olisi toivonut, että teoksessa olisi käsitelty ims. kielten äänne-edustusta vertailevasti rinnakkain kuten Setälän »Yhteissuomalaisessa äännehistoriassa» eikä peräkkäin. Setälän ansiokas teoshan on jo osittain vanhentunut ja vokaaliston historia siitä tyystin puuttuu. Itämerensuomalaisten kielten vertaileva äännehistoria odottaa siis yhä tekijäänsä, mutta epäilemättä on aineksia sen laatimiseen, suurimmaksi osaksi juuri Kettusen ansiosta, paljon runsaammin nykyään, kuin niitä oli 75 vuotta sitten, jolloin Setälä ryhtyi kirjoittamaan mainittua teostaan.

Vuoden 1945 jälkeen ilmestyneet Kettusen tutkimukset kohdistuvat pääasiallisesti lähisukukieliin. Suomalaista materiaalia sisältyy enemmälti vain v. 1953 ilmestyneeseen teokseen »Über die Wortfolge im Finnischen und Urfinnischen» (STAT B-sarja 81,3; 67 sivua). Suomesta ja muista ims. kielistä poimimansa aineiston avulla Kettunen haluaa osoittaa, että epäsuora sanajärjestys predikaatin määräyksellä alkavissa lauseissa (»Sitten meni hän saunaan») sekä myös jälkilauseissa (»Rakennusta ei voitu pelastaa, vaan paloi se perustuksiaan myöten») on yleinen kaikissa ims. kielissä eikä näin ollen perustu vieraaseen vaikutukseen. Kettusen teoksille luonteenomainen polemiikki suuntautuu tällä kertaa lähinnä E. A. Saarimaata ja Lauri Hakulista vastaan.

Mainittu teos on itse asiassa jatkoa siihen keskusteluun, jota suomen kielen sanajärjestyksestä oli käyty aikaisemmin eri yhteyksissä, mm. Virittäjässä v. 1950. Kettunen oli sikäli vapaamielisellä kannalla, että hänen mielestään useissa tapauksissa saattoi käyttää yhtä hyvin suoraakin epäsuoraa sanajärjestystä; kirjoittaja sai ratkaista asian tyylivaistonsa nojalla. Sanajärjestystä samoin kuin muitakin kielenkäyttöön liittyviä kysymyksiä on Kettunen käsitellyt melko laajasti teoksessaan »Hyvää vapaata suomea» (1. p. 1947, 2. p. 1959). Lähimmän aiheen sen kirjoittamiseen antoi v. 1947 ilmestynyt Saarimaan »Kielenopas», jonka jakamat ohjeet merkitsivät Kettusen mielestä »entistä ahdistavampaa kielen kahlitsemista». Opaskirjoja harrastavan yleisön suosiota tämä kirja ei näytä kuitenkaan saavuttaneen samassa määrin kuin Saarimaan teos, mutta on aiheellista todeta, että eräät Kettusen tekemistä muutosehdotuksista ovat saaneet virallisen hyväksymisen (esim. illatiivityypit *aavikoihin*, *korkeisiin*, aikaisemmin kielioppien ja Saarimaan mukaan vain *aavikkoihin* ja *korkeihin*).

Lauri Kettunen oli suotu säilyttää henkinen vireys ja työkyky elämänsä

loppuun saakka. Tämän vuoden Kalevalaseuran vuosikirjassa ilmestyi postuumina Kettusen tutkimus *ohdake*-sanankuperästä, Virittäjässä hänen viimeiseksi artikkelikseen jäi viime vuoden 3. numeroon sisältyvä *mykkä*-sananketymologia. Tekeillä oli tietävästi laaja antologia virolaisen lyriikan suomennoksia. Kettunen tunsikin lämmintä ihailua Eestin runotarta kohtaan ja toivoi hartaasti, että Suomen veljeskansaa saisi omalla kielellään sitä lähestyä.

Muistellessamme Lauri Kettusta tunnettiin suurta kiitollisuutta ja arvontoa hänen rikasta elämäntyötään kohtaan. Ilman hänen monilla matkoillaan, joista useat olivat sangen vaivalloisia, kokoamiansa ja julkisuuteen saattamiansa aineksia olisivat tietomme itämerensuomalaisista kielistä aina suomen murteita myöten nykyistä paljon puutteellisemmat. Kettusen nuoruudessa olivat metsäsuomi, vatja ja liivi vielä eläviä kieliä, nyt niitä puhuvat enää harvalukuiset vanhukset, hekin vain toisena kielenä. Vepsäläiset elivät syrjässä valtateistä omaa elämäänsä ja olivat säilyttäneet vanhat tapansa Kettusen työskennellessä heidän parissaan 1917—18, myöhempi aika on muuttanut heidänkin olojaan, ja sen vaikutus tuntuu myös kielessä.

Tiedemiehenä Lauri Kettunen tunsikin syvää kiintymystä oppialaansa kohtaan, mistä on näkyvänä osoituksena pitkä sarja erilaisia julkaisuja. Tällä hetkellä on vielä vaikea sanoa, mikä hänen kannanotoissaan on pysyvää, tulevan tutkimuksen hyväksymää, mutta nytkin jo myönnetään yleisesti, että hänen kriittilinen suhtautumisensa aikaisempaan moninaisilla vaihteluilla kuormitettuun astevaihteluteoriaan on vienyt eteenpäin itämerensuomalaisten kielten tutkimusta.

Tiedemies ja taiteilija, seurallinen ystävä ja kärkeväsanainen polemiikko, vaatimaton ja itsetietoinen Lauri Kettunen, vastakohtien mies, on poissa joukostamme. Tieteen matkamies on lähtenyt viimeiselle matkalleensa.

VEIKKO RUOPPILA